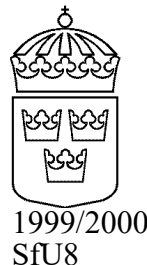

Socialförsäkringsutskottets betänkande 1999/2000:SfU8

Vissa frågor om det nya pensionssystemet

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas ett antal motioner som rör det nya pensionssystemet väckta under den allmänna motionstiden 1999. Vidare behandlas två yrkanden i en motion väckt med anledning av proposition 1999/2000:10 Ett reformerat studiestödssystem. Flertalet yrkanden rör frågor om pensionsrätt vid adoption. Övriga yrkanden rör bl.a. frågor om flexibel pensionsålder, inrättande av utbildningskonton, den allmänna ålderspensionsavgiften och genomförandet av den övergångsvisa garantipensionen.

Utskottet avstyrker samtliga motionsyrkanden.

I betänkandet finns två reservationer och fyra särskilda yttranden.

Motionerna

Motioner väckta under den allmänna motionstiden 1999

1999/2000:Sf209 av Ulla-Britt Hagström (kd) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kostnaden för kvinnors högre medellivslängd,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om garantipensionens utbetalning.

1999/2000:Sf235 av Lennart Kollmats (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om pensionsrätt för barnår för adoptivföräldrar,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om övre åldersgräns för adoptivbarn när barnår skall tillgodoräknas i pensionssystemet.

1999/2000:Sf242 av Kenneth Lantz (kd) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rätt till barnår för adoptivföräldrar,

2. att riksdagen beslutar om en ändring av lagtexten så att adoptivföräldrar får rätt till fyra barnår innan barnet är 12 år.

1999/2000:Sf244 av Ulla Hoffmann m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om adoptivföräldrars rätt till pensionsgrundande belopp för barnår från den tidpunkt då de får barnet i sin vård, oavsett barnets ålder,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om adoptivföräldrars rätt till pensionsgrundande belopp för barnår för förfluten tid.

1999/2000:Sf255 av Maria Larsson (kd) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om adoptivföräldrars rätt till barnår.

1999/2000:Sf259 av Mikael Oscarsson (kd) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om barnåren i pensionssystemet för adoptivföräldrar.

1999/2000:Sf261 av Rolf Kenneryd (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till en lagändring som innebär en reell likabehandling av biologiska föräldrar och adoptivföräldrar när det gäller pensionsrätt för barnår.

1999/2000:Sf282 av Bengt-Ola Rytting m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om adoptivföräldrars pensionsrätt för barnår.

1999/2000:Sf290 av Rolf Kenneryd (c) vari yrkas att riksdagen beslutar om en ändring i lagen om inkomstgrundad ålderspension så att ungdomar under 16 år befrias från egenavgifter till ålderspension.

1999/2000:Sf291 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om det reformerade pensionssystemets beredning.

1999/2000:Sf300 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den övergångsvisa garantipensionen och dess genomförande.

1999/2000:A220 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari yrkas

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utredning av en modell för uttag ur premiereserven för att finansiera kompetensutveckling.

1999/2000:So262 av Barbro Westerholm (fp) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om flexibel pensionsålder.

1999/2000:So326 av Kenneth Johansson m.fl. (c) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om flexibel pensionsålder.

1999/2000:So328 av Per-Samuel Nisser (m) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om pensionsfrågan vid adoptioner.

1999/2000:Ub814 av Ulf Nilsson m.fl. (fp) vari yrkas

18. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inrättande av ett utbildningskonto.

1999/2000:Ub5 av Ulf Nilsson m.fl. (fp) vari yrkas

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utbildningskonton för ett livslångt lärande,

16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om möjlighet att låna av det allmänna pensionssystemet för att finansiera utbildning.

Utskottet

Allmänt om det nya pensionssystemet

I juni 1998 beslutade riksdagen om reformerade regler för inkomstgrundad ålderspension och ett nytt grundtrygghetssystem, garantipension (prop. 1997/98:151–152, bet. 1997/98:SfU13 och SfU14, rskr. 1997/98:315 och 320). Riktlinjer för det nya pensionssystemet hade antagits av riksdagen fyra år tidigare (prop. 1993/94:250, bet. 1993/94:SfU24, rskr. 1993/94:439). Reformen bygger på en överenskommelse som träffats mellan fem av riksdagens partier (s, m, kd, c och fp). Den s.k. Genomförandegruppen, med företrädare för dessa fem partier, har haft i uppdrag att medverka i det fortsatta beredningsarbetet och att vårda överenskommelsen. Till Genomförandegruppen har knutits experter från Riksförsäkringsverket (RFV) och företrädare för pensionärsorganisationerna.

Genom reformen skapas ett ålderspensionssystem som är mer följsamt mot den samhällsekonomiska och demografiska utvecklingen. Grunden för den enskildes pensionsskydd är även i framtiden ett obligatoriskt offentligt system. Det reformerade ålderspensionssystemet omfattar såväl ett standard-skydd enligt inkomstbortfallsprincipen som ett grundskydd för dem som haft inga eller låga förvärvsinkomster. Grundskyddet finansieras med allmänna skattemedel medan den inkomstgrundade pensionen är avgiftsfinansierad. Huvuddelen av det inkomstgrundade pensionssystemet är uppbyggt som ett avgiftsbaserat fördelningssystem medan en mindre del utformas som ett renodlat premiepensionssystem.

Regler om inkomstgrundad ålderspension har tagits in i en ny lag, lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension (LIP). Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser finns i lagen (1998:675) om införande av lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension (införandelagen). Reglerna om intjänande av pensionsrätt har trätt i kraft den 1 januari 1999 och regler om beräkning av förmånernas storlek och utbetalning träder i kraft den 1 januari 2001.

Garantipensionen regleras i en ny lag, lagen (1998:702) om garantipension, som träder i kraft den 1 januari 2001.

Motion

Gudrun Schyman m.fl. (v) anför i motion Sf291 att Genomförandegruppen valt att arbeta inom lyckta dörrar, vilket lett till att debatten om det nya pensionssystemet i princip har uteblivit. De enda som haft möjlighet att debattera de olika frågorna är remissinstanserna. Motionärerna anser det vara ett märkligt sätt att handskas med demokratin i en så viktig fråga som ett nytt pensionssystem. De anser att Genomförandegruppens arbete bör ske i ett öppet och offentligt klimat. Om det reformerade pensionssystemet inte tål en kritisk granskning och öppenhet kan frågan inte heller ha beretts i god demokratisk ordning. Motionärerna begär ett tillkännagivande om att regeringen bör utreda hur de frågor som bereds i Genomförandegruppen på ett tidigt stadium kan bli föremål för en bred och offentlig debatt.

Utskottets bedömning

Utskottet avstyrkte i betänkande 1997/98:SfU13 ett motionsyrkande om att återstående frågor i pensionsreformen inte längre skulle beredas av Genomförandegruppen utan överlämnas till en parlamentariskt sammansatt grupp. Utskottet anförde därvid bl.a. följande. Det arbetssätt som använts för att kunna reformera och förändra ATP-systemet har varit en nödvändighet för att de fem riksdagspartierna i enighet skulle kunna ställa sig bakom förslaget till reformerad inkomstpension. Viljan att nå fram till gemensamma beslut bidrar till att ge pensionsbeslutet en ökad långsiktig stabilitet. Därför är det väsentligt att det fortsatta arbetet med kvarstående frågor bedrivs enligt samma metod, dvs. att de fem partierna samverkar tills lösningar som bygger på enighet uppnås. De överenskommelser som utgör utgångspunkt för princippropositionen 1993/94:250 och propositionerna 1997/98:151 och 1997/98:152 samt riksdagens ställningstagande till propositionerna skall ligga till grund för det fortsatta arbetet. Utskottet förutsatte att beredningsarbetet av de återstående frågorna kommer att bedrivs på samma sätt som skett sedan riksdagens principbeslut i juni 1994. Liksom tidigare är det viktigt att pensionsöverenskommelsen vårdas.

Utskottet vidhåller sin tidigare intagna ståndpunkt och avstyrker motion Sf291.

Pensionsrätt för barnår**Gällande ordning**

Enligt gällande bestämmelser kan pensionsgrundande belopp för barnår tillgodoräknas fr.o.m. det år barnet föds t.o.m. det år barnet fyller tre år. Om barnet är fött under någon av månaderna juli–december får pensionsgrundande belopp för barnår beräknas fr.o.m. det år då barnet uppnår ett års ålder t.o.m. det år då barnet fyller fyra år. Det är barnets faktiska ålder som är avgörande för om föräldern skall kunna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår. När det gäller adoptivbarn kan konsekvensen därför i vissa

fall bli att pensionsgrundande belopp för barnår tillgodoräknas under ett mindre antal år än vad som är fallet beträffande biologiska barn, t.ex. då adoptionen äger rum först sedan barnet uppnått något eller några års ålder. Med föräldrar likställs särskilt förordnade vårdnadshavare och personer som med socialnämnds tillstånd har tagit emot ett utländskt barn i syfte att adoptera det. I proposition 1997/98:151 Inkomstgrundad ålderspension, m.m. anförde regeringen att pensionsgrundande belopp för barnår borde tillgodoräknas bara för små barn, dvs. barn som inte har uppnått fyra alternativt fem års ålder. Vidare anförde regeringen att det föreföll främmande att ett barn som kommer till Sverige vid tio års ålder skulle ge adoptivföräldrarna kompensation i pensionshänseende under de fyra därpå följande åren.

Som villkor gäller också att en förälder under hela det aktuella året har varit bosatt i Sverige och försäkrad för inkomstgrundad ålderspension här. Även barnet skall ha varit bosatt i Sverige hela året. För barnets födelseår eller, om barnet avlider under ett aktuellt år, krävs att barnet varit bosatt i landet under den del av året som barnet har levt. Utländska adoptivbarn skall för ankomståret anses uppfylla kravet på bosättning hela året om de varit bosatta i Sverige från ankomsten och resten av året. Vidare krävs att föräldern under minst halva året haft den rättsliga vårdnaden om och bott tillsammans med barnet. Socialnämnds tillstånd att ta emot ett utländskt barn för adoption jämställs med rättslig vårdnad. Enligt vad som angavs i proposition 1997/98:151 skall kortare avbrott i sammanlevnaden inte innebära att rätten till pensionsgrundande belopp går förlorat.

Pensionsgrundande belopp för barnår skall retroaktivt fastställas för åren 1960–1998. Det gäller såväl biologiska föräldrar som adoptivföräldrar. Den som med socialnämnds medgivande tagit emot ett utländskt barn i syfte att adoptera det kan dock inte tillgodoräknas pensionsgrundande belopp före adoptionsbeslutet för förfluten tid.

Motioner

I motion Sf244 av Ulla Hoffmann m.fl. (v) framhålls att det är viktigt att ta hänsyn till att barn från andra länder som kommer till Sverige för adoption i de allra flesta fall har långtgående behov av trygghet och kontinuitet i omvårdnaden under lång tid. Generellt kan sägas att ju äldre barnet är desto mer traumatiserande upplevelser kan det ha bakom sig och desto längre tid kan det ta för barnet att knyta an till sina nya föräldrar och att anpassa sig till sin nya situation. Motionärerna anser därför att frågan om adoptivföräldrar skall ges rätt till barnår från den tidpunkt de får barnet i sin vård, oavsett barnets ålder, åter bör prövas och i yrkande 1 begärs ett tillkännagivande härom.

Även Lennart Kollmats (fp) anför att det är angeläget att rätten till barnår för adoptivföräldrar räknas från den tidpunkt då barnet kommer i de blivande adoptivföräldrarnas vård och därifrån under fyra år oavsett barnets ålder. I motion Sf235 yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om det anförda. Ett liknande yrkande framställs i motion So328 yrkande 3 (delvis) av Per-Samuel Nisser (m).

I motion Sf282 av Bengt-Ola Rytting m.fl. (s) begärs ett tillkännagivande om att adoptivföräldrar när det gäller pensionsrätt för barnår inte får missgynnas i förhållande till andra föräldrar.

I motion Sf261 av Rolf Kenneryd (c) begärs förslag till lagändringar som innebär en reell likabehandling av biologiska föräldrar och adoptivföräldrar när det gäller pensionsrätt för barnår.

Kenneth Lantz (kd) framhåller i motion Sf242 att adoptivföräldrarnas intresse och rättigheter måste bevakas så att de liksom övriga föräldrar får rätt till fyra hela barnår. En övre högsta gräns för uttag av barnår skulle kunna sättas vid tolv års ålder. I yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om det anförda.

I motionerna Sf235 yrkande 2 av Lennart Kollmats (fp), Sf242 yrkande 1 av Kenneth Lantz (kd), Sf244 yrkande 2 av Ulla Hoffmann m.fl. (v), Sf255 av Maria Larsson (kd), Sf259 yrkande 3 av Mikael Oscarsson (kd) och So328 yrkande 3 (delvis) av Per-Samuel Nisser (m) begärs tillkännagivanden om adoptivföräldrars rätt till pensionsgrundande belopp för barnår för förfluten tid. Genomgående anfördes i motionerna att adoption kan ta lång tid innan den formellt är klar genom ett domstolsbeslut och att det är uppenbart orättvist att adoptivföräldrar på grund av administrativa skäl inte får tillgodoräkna sig barnår för förfluten tid.

Utskottets bedömning

Vid uppvaktning inför utskottet har föreningen Adoptionscentrum framhållit att ca 10 % av adoptivföräldrarna helt blir utan barnår och ca 50 % får halva antalet år. Adoptionscentrum menar att pensionsgrundande belopp för barnår skall räknas från den tidpunkt barnet kommer oavsett ålder. Ett utländskt barn kan även om det är äldre behöva lång tid för att få en stark anknytning till de nya föräldrarna och vänja sig vid ett nytt land, nytt språk och nya seder. Det är då väsentligt att de har en nära och trygg föräldrakontakt.

I betänkande 1997/98:SfU13 anförde utskottet med anledning av ett motionsyrkande om pensionsgrundande belopp för barnår att utskottet delade regeringens uppfattning att det i första hand är föräldrar till små barn som bör tillgodoräknas barnår. Utskottet hade emellertid förståelse för den uppfattning som framförts i motionen, nämligen att även adoptivföräldrar bör få rätt till pensionsgrundande belopp för barnår för samma antal år som andra föräldrar och detta oavsett barnets ålder vid ankomsten till Sverige. Det kunde måhända göras gällande att föräldrar till ett adoptivbarn, som när det kommer till Sverige är mellan 5 och 10 år, inte har samma behov av att ta hand om barnet som föräldrar till ett yngre barn. Utskottet ansåg emellertid att de påfrestningar för både föräldrar och barn som en adoptivsituation innebär och som kan leda till bortfall av förvärvsinkomster för föräldrarna motiverade att frågan övervägs på nytt. Utskottet ansåg att detta i första hand var en uppgift för Genomförandegruppen och förutsatte att Genomförandegruppen utan något särskilt påpekande härom på nytt skulle pröva frågan om adoptivföräldrars rätt till pensionsgrundande belopp för barnår i nu nämnt avseende.

Utskottet vill också erinra om att enligt bestämmelser i 4 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) får föräldrapenning i samband med

barns födelse tas ut längst till dess barnet fyller åtta år eller avslutat det första skolåret. Vid adoption betalas föräldrapenning ut under samma antal dagar som vid barns födelse men ersättningsdagarna får tas ut under åtta år räknat fr.o.m. den dag föräldrarna fått barnet i sin vård. Föräldrapenning betalas dock inte ut för adoptivbarn som fyllt tio år. När det gäller föräldrapenning föreligger således en positiv särbehandling av adoptivföräldrar som saknas i det nya pensionssystemet.

Utskottet som förutsätter att det anförda övervägs vid det fortsatta arbetet i Genomförandegruppen avstyrker motionerna Sf235 yrkande 2, Sf242 yrkande 2, Sf244 yrkande 1, Sf261, Sf282 och So328 yrkande 3 (delvis).

Vad gäller frågan om barnårsvård för förfluten tid vid adoption, dvs. från år 1960, har statsrådet Ingela Thalén i en interpellationsdebatt den 17 februari i år uppgett följande. Av administrativa skäl räknas pensionsrätten för förfluten tid från den tidpunkt man har fått den rättsliga vårdnaden, dvs. i praktiken från domsdatum. Denna förenkling kan emellertid i vissa fall få en orimligt stor betydelse, varför Genomförandegruppen kommit överens om en justering av reglerna. Statsrådet uppgav att man avsåg att återkomma med förslag i frågan.

I den mån det anförda inte tillgodoser syftet med motionerna Sf235 yrkande 1, Sf242 yrkande 1, Sf244 yrkande 2, Sf255, Sf259 yrkande 3 och So328 yrkande 3 (delvis) avstyrker utskottet dessa.

Flexibel pensionsålder

Motioner

I motion So262 yrkande 3 av Barbro Westerholm begärs ett tillkännagivande om flexibel pensionsålder. Enligt motionären innebär det reformerade pensionssystemet en ökad möjlighet att avgöra vid vilken ålder man vill pensionera sig. Systemet tillåter dock inte ett så fritt val mellan arbete och pension som skulle kunna vara möjligt. Avsikten är endast att ingen skall tvingas lämna sitt arbete före 67 års ålder. Med tanke på att medellivslängden i Sverige fortsätter att öka, att så många äldre i dag är vid god hälsa och har en bra utbildning, borde pensionsåldern göras än mer flexibel än vad som blir fallet inom det nya pensionssystemet.

Även i motion So326 yrkande 3 av Kenneth Johansson m.fl. (c) begärs ett tillkännagivande om flexibel pensionsålder. Motionärerna framhåller att flexibel pensionsålder mellan 60 och 70 år är en del i det nya pensionssystemet, men att enligt gällande arbetsrättsliga bestämmelser finns det i princip ingen möjlighet att fortsätta arbeta efter 65 års ålder.

Utskottets bedömning

I det nya pensionssystemet skall inkomstgrundad ålderspension kunna tas ut tidigast fr.o.m. 61 års ålder. Någon högsta åldersgräns för att påbörja uttag finns inte men pension betalas senast ut fr.o.m. den månad den pensionsberättigade fyller 70 år om denne inte begärt annat. Garantipension får tas ut fr.o.m 65 års ålder och det gäller även om garantipensionen bara utges som

utfyllnad. Rätt till inkomstgrundad pension skall kunna tjänas in efter 65 års ålder och även efter uttag av hel ålderspension. Pensionen skall kunna tas ut som hel, tre fjärdedels, halv och en fjärdedels pension.

Den nya inkomstgrundade pensionen kommer således att bli flexibel. I den ekonomiska vårpropositionen 1999/2000:100 anges i finansplanen att regeringen under innevarande år avser att föreslå en lagstiftning som innebär att ingen skall tvingas sluta sin anställning före 67 års ålder. Detta är i enlighet med riksdagens principbeslut i juni 1994 (prop. 1993/94:250, bet. 1993/94:SfU24, rskr. 1993/94:439).

Mot bakgrund av det anförda avstyrker utskottet motionerna So262 yrkande 3 och So326 yrkande 3.

Överföring av pensionsrätt i premiepensionssystemet

Motion

Ulla-Britt Hagström (kd) anför i motion Sf209 att vid överföring av pensionsrätt mellan makar i premiepensionssystemet skall den som utnyttjar möjligheten också stå för kostnaden. Denna kostnad är enligt motionären en kompensation för kvinnors längre medellivslängd. De skevheter som gör att kvinnor med lägre inkomster, vilket ofta beror på att de skött barn och hem, straffas när makarna för över pensionsrätt sig emellan måste rättas till. Den enskilda familjen skall inte straffas på grund av det faktum att kvinnor lever längre än män. I yrkande 3 begärs ett tillkännagivande om detta.

Utskottets bedömning

Pensionsrätt som tjänats in i premiepensionssystemet kan överföras mellan makar. Endast pensionsrätt som tjänats in under äktenskapet kan överföras. Med äktenskap likställs registrerat partnerskap. Överföringen skall vara frivillig, ske fortlöpande år från år och omfatta hela den pensionsrätt för premiepension som tjänats in för året.

Den årliga premiepension som härrör från överförd pensionsrätt skall beräknas med beaktande av de kostnader som överföringarna generellt kan antas ge upphov till. Samtliga faktorer som påverkar kostnaderna beaktas, t.ex. minskade arvsvinster, kostnader på grund av s.k. moturval och administrativa kostnader. Beräkningen är lika för kvinnor och män. Vidare gäller att kostnaderna för att överföra pensionsrätt endast belastar dem som väljer att överföra pensionsrätt.

I proposition 1997/98:151 anfördes i detta sammanhang bl.a. följande. Justeringen på premiepensionskontot med anledning av överföring skall så långt möjligt baseras på vad som faktiskt är känt om kostnaderna för sådana överföringar. Beräkningarna i samband med överföringen bör därför grunda sig på senast kända livslängdsstatistik, kända förhållanden om vilka som överför pensionsrätt etc. Vidare anförde regeringen: Om det skulle visa sig att möjligheten att överföra pensionsrätt mellan makar endast skulle utnyttjas av män för överföring av pensionsrätt för premiepension till kvinnor skulle endast kvinnornas pension – till den del den härrör från överförd pensionsrätt

– justeras ned. Det skulle då i och för sig kunna hävdas att det föreligger en s.k. indirekt diskriminering, dvs. att en regel som är neutralt utformad missgynnar en mycket större andel kvinnor än män. En sådan regel kunde dock godtas om den rättfärdigas av objektiva faktorer som helt saknar samband med diskrimineringen på grund av kön. I detta fall motiveras reglerna om beräkning av pension som härrör från överförd pensionsrätt för premiepension av att premiepensionssystemet skall vara ett fonderat system, vilket ställer stora krav på försäkringsmässiga och exakta beräkningar.

Mot bakgrund av det anförda avstyrker utskottet motion Sf209 yrkande 3.

Uttag av pensionsmedel för kompetensutveckling

Motioner

I motion A220 yrkande 9 av Lennart Daléus m.fl. (c) begärs ett tillkännagivande om utredning av en modell för uttag ur premiereserven för att finansiera kompetensutveckling. Enligt motionärerna bör premiereservsystemet kunna användas på ett mer aktivt sätt, så att individen kan göra förtida uttag för att finansiera utbildning. Ett sådant användande skulle kunna förväntas innebära högre inbetalningar till systemet efter utbildningen.

I motionerna Ub814 yrkande 18 och Ub5 yrkandena 15 och 16 av Ulf Nilsson m.fl. (fp) anges att det behövs ett nytt system med individuella utbildningskonton för att människor skall få bättre möjlighet att klara sin försörjning vid vuxenstudier. Det nuvarande avdragsgilla pensionssparandet bör kunna breddas till ett pensions- och utvecklingssparande, där individerna får göra skattebefriade avsättningar, som senare kan användas för att bekosta studier. Det bör också vara möjligt för personer mellan 30 och 55 år att upp till en viss gräns låna av det allmänna pensionssystemet för att finansiera utbildning.

Utskottets bedömning

I frågan om att premiereserven skall kunna utnyttjas för att bekosta kompetensutveckling vill utskottet framhålla att i premiepensionssystemet skall inbetalda medel fonderas individuellt, och tillgodohavandet skall redovisas på individuella premiepensionskonton. Medlen skall vidare få placeras i värdepappersfonder och hos utländska fondföretag som uppfyller vissa villkor. Vid pensioneringen skall pensionsbeloppet från premiepensionssystemet bestämmas på försäkringsmässiga grunder utifrån behållningen på den enskildes premiepensionskonto. Ett uttag av medel som fonderas på ett individuellt konto skulle, oavsett hur angeläget syftet är, leda till en livsvarig minskning av pensionen. Pensionstagaren skulle gå miste om inte bara det uttagna beloppet utan även avkastningen. Mot detta skulle kunna invändas att en satsning på vidareutbildning/kompetensutveckling är en väl så god investering som i vissa fall skulle kunna ge en bättre avkastning än placering på ett premiepensionskonto. Det finns emellertid inte några garantier för att en sådan satsning leder till en gynnsammare situation i det enskilda fallet. Där emot finns en risk för att den blivande pensionstagaren inte lyckas kompen-

sera sig för den lägre pensionen, vilket kan få till följd att staten genom garantipensionssystemet får en icke avsedd kostnadsökning.

Om förslaget tar sikte på inkomstpensionen vill utskottet framhålla att även om en återbetalning av den i förtid uttagna pensionen skall ske genom en reducering av den framtida pensionen över lång tid skulle en sådan lösning ändå innebära ökade kostnader för pensionssystemet när det förtida uttaget görs. Vidare skulle staten även i dessa fall kunna åsamkas ökade kostnader för garantipension.

Utskottet vill framhålla att åtgärder, såväl privat som offentligt, redan vidtagits eller planeras i syfte att stimulera utbildning och kompetensutveckling inom arbetslivet. Härvid kan nämnas att regeringen i sitt budgetförslag i budgetpropositionen för år 2000 (prop. 1999/2000:1) avsatt över 3 miljarder för reducerad skatt vid kompetensutveckling i arbetslivet under perioden 2000–2002. Syftet är att stimulera till kontinuerlig kompetensutveckling i arbetslivet, vilket kan öka individens möjligheter att välja och byta arbete. Ett system för individuell kompetensutveckling i arbetslivet skulle enligt vad regeringen anförde kunna öka anställningsbarheten och tryggheten i arbetslivet. Regeringen avsåg att ge en utredare i uppdrag att föreslå hur stimulansen för kompetensutveckling kan utformas.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna A820 yrkande 9, Ub5 yrkandena 15 och 16 och Ub814 yrkande 18.

Allmän ålderspensionsavgift

Motion

Rolf Kenneryd (c) framhåller i motion Sf290 att enligt lagen om inkomstgrundad ålderspension kan rätt till pension inte tjänas in före det år den försäkrade fyller 16 år. Ändå är den som är under 16 år och har inkomst från förvärvsarbete skyldig att erlägga ålderspensionsavgift. Riksdagen bör enligt motionären besluta att den nämnda kategorin befrias från erläggande av ålderspensionsavgift.

Utskottets bedömning

Enligt bestämmelser i LIP skall pensionsgrundande inkomst och pensionsgrundande belopp fastställas tidigast fr.o.m. det år den försäkrade fyller 16 år. Någon övre gräns för fastställande av pensionsgrundande inkomst finns inte. Pensionsgrundande inkomst fastställs endast under förutsättning att den försäkrades inkomster av anställning och annat förvärvsarbete före avdrag för allmän pensionsavgift sammanlagt uppgår till minst 24 % av prisbasbeloppet.

Av det anförda framgår att allmän pensionsavgift tas ut på förvärvsinkomster som intjänas av den som är under 16 år men att inkomsten i dessa fall inte grundar någon pensionsrätt. Utskottet kan ha förståelse för i motionen framförda synpunkten inte minst mot bakgrund av att det nya inkomstgrundade pensionssystemet i högre grad än det nuvarande är försäkringsmässigt uppbyggt i den meningen att förmånerna skall motsvara de avgifter

som betalas in, men utskottet vill också framhålla att det gäller få personer och att inkomsten av förvärvsarbetet måste uppgå till minst 24 % av prisbasbeloppet eller i år 8 784 kr. I avvaktan på ett slutligt ställningstagande till finansieringen av pensionssystemet anser utskottet att något tillkännagivande i frågan inte bör göras. Utskottet avstyrker motion Sf290.

Övergångsvis garantipension

Motioner

Gudrun Schyman m.fl. (v) begär i motion Sf300 ett tillkännagivande om den övergångsvisa garantipensionen och dess genomförande. Enligt motionärerna kommer de pensionärer som är födda år 1937 och tidigare att få sin folkpension och sitt pensionstillskott ersatt med en övergångsvis garantipension. Utredningen, Ö-garpsutredningen, har i betänkandet Garantipension och Bosättningstillägg för personer födda år 1937 eller tidigare (SOU 1999:17) föreslagit att den övergångsvisa garantipensionen skall genomföras den 1 januari 2001, samtidigt som den av riksdagen antagna lagen om garantipension träder i kraft. Detta skulle enligt motionärerna innebära att en stor del av pensionärerna som är födda före år 1938 kommer att få en bättre pension. Motionärerna framhåller att då den övergångsvisa garantipensionen kommer att senareläggas på grund av tekniska problem bör regeringen återkomma i vårpropositionen år 2000 med övervägande om någon form av kompensations.

Även Ulla-Britt Hagström (kd) begär i motion Sf209 yrkande 4 ett tillkännagivande om den övergångsvisa garantipensionens utbetalning. Enligt motionären är det oacceptabelt att skjuta på denna reform.

Utskottets bedömning

Regeringen har nyligen lämnat en remiss till Lagrådet avseende garantipension för personer födda år 1937 eller tidigare. I remissen lämnas förslag till hur grundskyddet för ålderspensionärer födda år 1937 eller tidigare skall utformas fr.o.m. år 2003. Grundskyddet skall utgöras av garantipension, som skall beskattas enligt samma regler som gäller för ålderspensionärer födda år 1938 eller senare. Grundskyddet för ålderspensionärerna födda 1937 eller tidigare utgörs i dag av folkpension, pensionstillskott och särskilt grundavdrag vid beskattning. Ett belopp motsvarande folkpension beräknat i förhållande till antalet tillgodoräknade år med ATP-poäng kommer framöver att utges i form av tilläggs pension. Om pensionären är berättigad till högre folkpensionsbelopp enligt gällande regler skall det överskjutande beloppet utges i form av garantipension. Även ett belopp motsvarande det pensionsstillskott som pensionären har rätt till enligt nuvarande regler skall utges i form av garantipension. Vidare skall värdet av det särskilda grundavdraget bestämmas utifrån pensionärens inkomster av allmän pension och tjänstepension samt efter en skattesats på 34 %. Motsvarande belopp utges som garantipension. Det senare innebär att för en person bosatt i en kommun med

en skattesats om 34 % kommer pensionens storlek netto i princip att vara oförändrad efter omläggningen till garantipension år 2003. För personer bosatta i kommuner med en lägre skattesats än 34 % kommer dock pensionen netto att bli något högre.

Under riksdagens frågestund den 4 november 1999 anförde statsminister Göran Persson som svar på en fråga om kompensation till pensionärerna på grund av senareläggningen av den övergångsvisa garantipensionen bl.a. följande. Senareläggningen av garantipensionen handlar inte om någon sänkning av pensionerna utan om att vissa pensionärer till följd av den nya garantipensionen kommer att få en bättre situation, som nu blir senarelagd. Staten gör inga besparingar på denna senareläggning eftersom inga medel finns budgeterade. Vidare anförde statsministern att han gärna skulle vilja kompensera pensionärerna men att detta också måste finansieras. Pensionstillskottet eller det särskilda bostadstillägget skulle kunna vara metoder för kompensation under förutsättning att det rimligen borde vara de sämst ställda pensionärerna som borde få kompensation och inte pensionärskollektivet i sin helhet.

Utskottet som delar den av statsministern framförda uppfattningen kan också konstatera att regeringen i 2000 års ekonomiska vårproposition (1999/2000:100) under utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom uppger att en satsning på totalt 1 100 miljoner kronor skall ske för att förbättra för de sämst ställda pensionärerna.

Med hänsyn till det anförda får syftet med motionerna Sf209 yrkande 4 och Sf300 anses tillgodosett och utskottet avstyrker motionerna.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *beredningen av det nya pensionssystemet*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:Sf291,
res. 1 (v, mp)

2. beträffande *pensionsgrundande belopp för barnår*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Sf235 yrkande 2,
1999/2000:Sf242 yrkande 2, 1999/2000:Sf244 yrkande 1,
1999/2000:Sf261, 1999/2000:Sf282 och 1999/2000:So328 yrkande 3 i
denna del,

res. 2 (v, mp)

3. beträffande *pensionsrätt för barnår för förfluten tid*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Sf235 yrkande 1,
1999/2000:Sf242 yrkande 1, 1999/2000:Sf244 yrkande 2,
1999/2000:Sf255, 1999/2000:Sf259 yrkande 3 och 1999/2000:So328
yrkande 3 i denna del,

4. beträffande *flexibel pensionsålder*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:So326 yrkande 3 och
1999/2000:So262 yrkande 3,

5. beträffande *överföring av pensionsrätt i premiepensionssystemet* att riksdagen avslår motion 1999/2000:Sf209 yrkande 3,
6. beträffande *pensionsmedel för kompetensutveckling m.m.* att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:A220 yrkande 9, 1999/2000:Ub5 yrkandena 15 och 16 och 1999/2000:Ub814 yrkande 18,
7. beträffande *allmän ålderspensionsavgift* att riksdagen avslår motion 1999/2000:Sf290,
8. beträffande *övergångsvis garantipension* att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Sf209 yrkande 4 och 1999/2000:Sf300.

Stockholm den 18 maj 2000

På socialförsäkringsutskottets vägnar

Berit Andnor

I beslutet har deltagit: Berit Andnor (s), Bo Könberg (fp), Margit Gennser (m), Maud Björnemalm (s), Anita Jönsson (s), Mariann Ytterberg (s), Lennart Klockare (s), Sven-Erik Sjöstrand (v), Fanny Rizell (kd), Göran Lindblad (m), Kerstin-Maria Stalin (mp), Birgitta Carlsson (c), Mona Berglund Nilsson (s), Margareta Cederfelt (m), Claes Stockhaus (v), Björn Leivik (m) och Kenneth Lantz (kd).

Reservationer

1. Beredningen av det nya pensionssystemet (mom. 1)

Sven-Erik Sjöstrand (v), Kerstin-Maria Stalin (mp) och Claes Stockhaus (v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Fortsatt behandling av det nya pensionssystemet börjar med ”Enligt gällande” och slutar med ”motion Sf291” bort ha följande lydelse:

Genomförandegruppen har valt att arbeta inom lyckta dörrar vilket lett till att den offentliga debatten i princip uteblivit. De enda som har haft en verklig möjlighet att debattera det nya pensionssystemet är de organisationer som avgett remissyttranden över olika förslag. Enligt utskottets mening är detta ett märkligt sätt att förhålla sig till demokratin i en sådan fråga som berör hela svenska folket. Det arbete som utförs av Genomförandegruppen bör ske i ett öppet och offentligt klimat och debatteras innan förslagen läggs fram. Om det reformerade pensionssystemet inte tål öppenhet och kritisk granskning kan frågan inte anses ha beretts i god demokratisk ordning.

Såväl riksdag som alla dess partier måste tillåtas ta ansvar för de frågor som det åligger riksdagen att ta ansvar för. Utskottet anser därför att regeringen bör se till att de frågor som bereds inom Genomförandegruppen på ett tidigt stadium kan bli föremål för en bred och offentlig debatt. Det anförda bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *beredningen av det nya pensionssystemet* att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:Sf291 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

2. Pensionsgrundande belopp för barnår (mom. 2)

Sven-Erik Sjöstrand (v), Kerstin-Maria Stalin (mp) och Claes Stockhaus (v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Pensionsrätt för barnår börjar med ”Utskottet vill” och slutar med ”Sf244 yrkande 1” bort ha följande lydelse:

Det nya pensionssystemets regelsystem har när det gäller rätt till pensionsgrundande inkomst för barnår fått den effekten att endast en tredjedel av alla adoptivföräldrar kan antas få rätt till fyra barnår och resterande andel tre år eller färre. Utfallet blir beroende av bl.a. barnets ålder då det kommer till adoptivföräldrarna.

Enligt utskottets mening är det av stor vikt att ta hänsyn till att barn från andra länder som kommer till Sverige för adoption har långtgående behov av trygghet och kontinuitet i omvårdnaden under lång tid efter ankomsten till Sverige. Sannolikt är det generellt så att ju äldre barnet är desto mer traumatiserande upplevelser kan det ha bakom sig och desto längre tid kan det ta för barnet att anpassa sig till sin nya situation. Det är enligt utskottets uppfattning väsentligt att adoptivföräldrar verkligen ger barnet den tid och den stimulans som barnet behöver för en sådan anpassning. Detta leder vanligtvis till ett bortfall av förvärvsinkomster för adoptivföräldrarna. Utskottet anser därför att frågeställningen om adoptivföräldrar skall ges rätt till barnår från den tidpunkt de får barnet i sin vård, oavsett barnets ålder, åter bör lyftas fram. Det anförda bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *pensionsgrundande belopp för barnår* att riksdagen med bifall till motionerna 1999/2000:Sf235 yrkande 2 och 1999/2000:Sf244 yrkande 1 samt med anledning av motionerna 1999/2000:Sf242 yrkande 2, 1999/2000:Sf261, 1999/2000:Sf282 och 1999/2000:So328 yrkande 3 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

1. Pensionsmedel för kompetensutveckling (mom. 6)

Birgitta Carlsson (c) anför:

Centerpartiet anser att det är av vikt att snabbt kunna bygga upp kapital till en längre utbildningsinsats mitt i livet. Olika metoder bör därvid övervägas. En intressant tanke i detta sammanhang är att använda premiereserven på ett mer aktivt sätt. Detta skulle kunna ske genom att den enskilde individen skulle få möjlighet att göra ett förtida uttag för att finansiera utbildning, vilket skulle kunna förväntas resultera i högre inbetalningar till premiereservsystemet framgent. Centerpartiet anser att det finns mycket som talar för att den sammanlagda effekten av sådant förtida uttag är positiv, både för individ och samhälle. En modell för hur uttag ur premiereserven skall kunna användas för att finansiera kompetensutveckling bör därför utredas.

2. Pensionsmedel för kompetensutveckling (mom. 6)

Bo Könberg (fp) anför:

Folkpartiet har sedan rapporten ”En årslön på kontot” från år 1996 drivit frågan om möjligheten till att upprätta ett utvecklings- eller kompetenskonto i anslutning till det ordinarie pensionssparandet. Sedan dess har frågan bl.a. förts fram i motionerna 1997/98:Ub715, 1998/99:Ub803 och nu i 1999/2000:Ub814.

Dagens system för vidareutbildning och kompetenshöjning är inte tillräckligt. Lösningarna på dessa problem kan givetvis konstrueras på olika sätt. För Folkpartiet har det varit viktigt att hitta ett system där den enskilde individens självbestämmande spelar en stor roll. Det är viktigt att beslut om utbildning i praktiken inte stannar vid att vara en ouppnåelig dröm.

Yrkesarbetande måste ha en möjlighet att förbereda sig på kommande yrkesavbrott för att inte då vara helt beroende av arbetsgivarens eller statens välvilja. En anställd måste få möjlighet även till utbildning som arbetsgivaren inte ser som personalutbildning.

Med vårt förslag stimuleras alltfler människor att vidareutbilda sig, att få personligt självbestämmande över sin egen utbildning och därmed förbättra sin egen framtid, det enskilda sparandet stimuleras och det bidrar till att arbetsgivaren vill främja den anställdes kompetensutveckling.

Det vore tillfredsställande om en framtida bred överenskommelse skulle kunna nås om förbättrad möjlighet till individuell kompetensutveckling.

3. Allmän ålderspensionsavgift (mom. 7)

Birgitta Carlsson (c) anför:

En bärande tanke i det nya pensionssystemet är att det skall föreligga ett starkt samband mellan avgifter och förmåner. Rätt till inkomstgrundad pension kan inte tjänas för det år den försäkrade fyller 16 år. Inte desto mindre tas

avgift i form av allmän ålderspensionsavgift ut på alla förvärvsinkomster oavsett ålder. Centerpartiet anser detta vara otillfredsställande och bör rättas till. I annat fall kan ungdomars tidiga kontakt med yrkeslivet leda till att de tappar förtroendet för det offentliga försäkringsskyddet.

4. Övergångsvis garantipension (mom. 8)

Sven-Erik Sjöstrand och Claes Stockhaus (båda v) anför:

Enligt löften från Genomförandegruppen skulle den övergångsvisa garantipensionen införas den 1 januari 2001. Genom att RFV aviserat tekniska problem beslutade Genomförandegruppen att skjuta på införandet till den 1 januari 2003. Den övergångsvisa garantipensionen skulle inneburit en inkomstförstärkning med cirka 900 miljoner kronor för låginkomstpensionärerna. Vänsterpartiet motionerade därför om att pensionärerna i vårbudgeten skulle kompenseras för den uteblivna och utlovade inkomstförstärkningen.

Utskottet refererar i sin bedömning till uttalanden av statsministern. Han säger att senareläggningen av den övergångsvisa garantipensionen inte är någon sänkning av pensionerna utan en senareläggning av en höjning av pensionerna. Statsministern har också uppgett att staten inte gör några besparingar på senareläggningen eftersom det inte fanns några medel budgeterade för införandet av den övergångsvisa garantipensionen. Det är Vänsterpartiets förhoppning att Genomförandegruppen nu föreslår en finansiering för den övergångsvisa garantipensionens införande den 1 januari 2003.

Vänsterpartiet konstaterar med tillfredsställelse att samarbetet mellan Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet har inneburit att pensionärerna nu får kompensation för senareläggningen i form av att bl.a. den undre gränsen vid 100 kronor i bostadstillägget till pensionärer slopas och att den övre gränsen höjs från 4 000 till 4 500 kronor.

Sammanfattning.....	1
Motionerna	1
Motioner väckta under den allmänna motionstiden 1999.....	1
Motion väckt med anledning av proposition 1999/2000:10 Ett reformerat studiestödssystem	3
Utskottet	3
Allmänt om det nya pensionssystemet.....	3
Fortsatt behandling av det nya pensionssystemet.....	4
Motion.....	4
Utskottets bedömning.....	4
Pensionsrätt för barnår	4
Gällande ordning.....	4
Motioner.....	5
Utskottets bedömning.....	6
Flexibel pensionsålder	7
Motioner.....	7
Utskottets bedömning.....	7
Överföring av pensionsrätt i premiepensionssystemet.....	8
Motion.....	8
Utskottets bedömning.....	8
Uttag av pensionsmedel för kompetensutveckling.....	9
Motioner.....	9
Utskottets bedömning.....	9
Allmän ålderspensionsavgift.....	10
Motion.....	10
Utskottets bedömning.....	10
Övergångsvis garantipension	11
Motioner.....	11
Utskottets bedömning.....	11
Hemställan	12
Reservationer.....	13
1. Beredningen av det nya pensionssystemet (mom. 1)	13
2. Pensionsgrundande belopp för barnår (mom. 2)	14
Särskilda yttranden	15
1. Pensionsmedel för kompetensutveckling (mom. 6)	15
2. Pensionsmedel för kompetensutveckling (mom. 6)	15
3. Allmän ålderspensionsavgift (mom. 7)	15
4. Övergångsvis garantipension (mom. 8)	16